

Een archeologisch bureau-onderzoek voor een herontwikkelingslocatie tussen de Van Randerodestraat en Het Schild in Boxtel (NB)

A.J. Wullink

ARC-Rapporten 2012-50

Geldermalsen
2012
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch bureau-onderzoek voor een herontwikkelingslocatie
tussen de Van Randerodestraat en Het Schild in Boxtel (NB)

ARC-Rapporten 2012-50
ARC-Projectcode 2012/096

Tekst
A.J. Wullink
Afbeeldingen
A.J. Wullink
Redactie
A.J. Wullink

Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

Versie 1.1, 25 april 2012

Autorisatie — C.G. Koopstra

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 2012

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Inhoud

1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding tot het onderzoek	4
1.2	Ligging en beschrijving van het onderzoeksgebied	4
1.3	Overzicht van de geplande werkzaamheden	4
1.4	Doel van het onderzoek	5
1.5	Werkwijze	5
2	Resultaten bureau-onderzoek	6
2.1	Bekende aardwetenschappelijke waarden	6
2.2	Bekende archeologische waarden	7
2.3	Historische situatie en bouwhistorische waarden	7
2.4	Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	7
3	Conclusies en aanbevelingen	9
	Bijlagen	17

Projectgegevens

Projectnaam	Boxtel, Van Randerodestraat/Het Schild
Projectcode	2012/096
Type onderzoek	Bureau-onderzoek
CIS-code	51.672
Projectleider	A.J. Wullink
Contact	0345-620101, a.j.wullink@arcbv.nl
Opdrachtgever	BRO, dhr. J. de Kievit
Contact	0411-850400, johan.de.kievit@bro.nl
Bevoegde overheid	Gemeente Boxtel, dhr. W. Kanters
Contact	0411-655246 wka@boxtel.nl
Toetsing	Stadsarcheoloog Den Bosch, dhr. R. van Genabeek
Contact	073-6155557, r.vangenabeek@s-hertogenbosch.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Van Randerodestraat/Het Schild
Plaats	Boxtel
Gemeente	Boxtel
Provincie	Noord-Brabant
Kaartblad	39D
Centrum-coördinaten	150.265/401.200
Oppervlakte	7656 m ² .

Beschrijving onderzoekslocatie

Aardwetenschappelijke waarden	Waarschijnlijk dekzand met een hoge enkeerdgrond.
Archeologische waarden	In de nabijheid zijn grafresten uit Late Bronstijd–Vroege IJzertijd en nederzettingsresten uit de periode IJzertijd–Late Middeleeuwen aangetroffen.
Historische waarden	Tot in de 20e eeuw in gebruik als akkerland, doorsneden door een weg.
Verwachting	Hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen uit de periode Laat-Paleolithicum–Nieuwe Tijd, afhankelijk van
Aanbeveling	Verkenkend booronderzoek ter plaatse van de onbebouwde delen van het terrein, mogelijk archeologische begeleiding van de te slopen gebouwen.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van BRO heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een bureau-onderzoek uitgevoerd voor een perceel tussen de Van Randerodestraat en het Schild in Boxtel.

Aanleiding tot dit onderzoek vormt de voorgenomen herontwikkeling van de locatie. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg¹ dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden.

Het bureau-onderzoek is in april 2012 uitgevoerd door drs. A.J. Wullink. Het onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2).²

1.2 Ligging en beschrijving van het onderzoeksgebied

Het plangebied (zie afb. 1) ligt aan de noordkant van Boxtel, in de wijk Issenwal, tussen de Van Randerodestraat in het oosten en Het Schild in het westen. Op de locatie zijn een aantal woonblokken aanwezig. Aan Het Schild betreft het een viertal blokken met elk acht woningen, in twee lagen (Het Schild 2 t/m 64). Aan de Van Randerodestraat is de situatie gespiegeld (Van Randerodestraat 1 t/m 63). Hier worden het tweede en derde blok echter met elkaar verbonden door een blok met vijf woningen in drie lagen (31-1 t/m 31-5). Een overzicht van de huidige situatie wordt gegeven in afbeelding 2. De oppervlakte van het perceel is 7656 m², het maaiveld ligt rond 7,5 m +NAP.

1.3 Overzicht van de geplande werkzaamheden

In het kader van de herontwikkeling van de locatie worden de panden langs Het Schild en het noordelijke en zuidelijke blok aan de Van Randerodestraat gesloopt. Ter plaatse van deze gesloopte blokken komen nieuwe appartementen. Ter plaatse van de twee middelste blokken langs Het Schild worden dertien woningen van twee verdiepingen gerealiseerd (Blok A). Ter plaatse van de twee noordelijke en de twee zuidelijke blokken komen acht appartementen van twee verdiepingen. Deze appartementen (blokken B1 en B2) staan haaks op de huidige appartementen en worden ook op tot heden onbebouwde delen van het perceel gerealiseerd. De twee middelste blokken (R) aan de Van Randerodestraat worden gerenoveerd. De nieuwe woningen zullen op staal worden gefundeerd. Hiervoor zal de bodem tot 80 cm –mv worden ontgraven.

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

1.4 Doel van het onderzoek

Doel van het bureau-onderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verkregen informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld. Hierin wordt beschreven of er archeologische resten aanwezig (kunnen) zijn in het plangebied, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is, wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

1.5 Werkwijze

Voor het bureau-onderzoek wordt bronnenmateriaal uit diverse disciplines geraadpleegd en geïntegreerd tot een archeologisch verwachtingsmodel. Op basis van geologische, geomorfologische en bodemkundige informatie wordt een beeld geschetst van de landschappelijke ontwikkeling van de omgeving van de onderzoekslocatie. Deze landschappelijke ontwikkeling geeft inzicht in de potentiële bewoonbaarheid van de locatie. Voor de beschrijving van de archeologische waarden wordt gebruik gemaakt van Archis2, de online archeologische database van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumenten Kaart (AMK), en, indien van toepassing, van informatie over eerder gedaan onderzoek en archeologische waarnemingen. Naast deze informatie wordt, als deze voorhanden zijn, ook gebruik gemaakt van provinciale en gemeentelijke beleids- en verwachtingskaarten. Voor onderhavig onderzoek is gebruik gemaakt van de archeologische waarden- en beleidskaart van de provincie Noord-Brabant³ en de (concept) archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Boxtel. De historische ontwikkeling wordt beschreven aan de hand van historisch-topografisch kaartmateriaal en historische bronnen.

³<http://www.brabant.nl/kaarten/culturele-kaarten.aspx>

2 Resultaten bureau-onderzoek

2.1 Bekende aardwetenschappelijke waarden

De onderzoekslocatie ligt in het zuidelijk zandgebied. De vorming van dit landschap gaat terug tot in de laatste ijstijd, het Weichselien (115.000-10.000 jaar geleden). Tijdens het koudste deel van deze ijstijd, het Pleniglaciaal (26.000-13.000 jaar geleden) heerst in Nederland een poolklimaat. De bodem is permanent bevroren (permafrost) en vegetatie is vrijwel verdwenen. Onder deze periglaciale omstandigheden hebben wind en water vrij spel. Oudere sedimenten worden door verstuiving en sneeuwmeltwater continu omgewerkt en opnieuw afgezet. Deze zogenaamde nat-eolische zanden kenmerken zich door het voorkomen van grind-snoertjes en leemlaagjes en worden ingedeeld bij de Formatie van Boxtel. Voorheen werden deze zanden ook wel Oude Dekzanden genoemd. Tussen 11.000 en 10.000 jaar geleden (het Jonge Dryasstadiaal) is puur eolisch zand afgezet in de vorm van dekzandruggen. Dit wordt gerekend tot het Laagpakket van Wierden binnen de Formatie van Boxtel. Het zuidelijke zandgebied wordt doorsneden door beken. Deze beken zijn veelal tijdens het Weichselien ontstaan. Boxtel ligt aan de Dommel. Deze beek ligt iets ten zuiden van het plangebied. Beekafzettingen worden ook tot de Formatie van Boxtel gerekend (De Mulder et al. 2003a, Berendsen 2004, Berendsen 2005).

Door de ligging in de bebouwde kom wordt het plangebied niet afgedekt op de geomorfologische kaart (afb. 3). Ten oosten van de bebouwde kom ligt het dal van de Dommel (2R7). Ten noordwesten hiervan liggen dekzandruggen, al dan niet met een oud bouwlanddek (3K14/3L5). Hier weer ten noordwesten ligt een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (2M9). Worden deze landschappelijke elementen doorgetrokken naar de bebouwde kom, dan is het waarschijnlijk dat op het plangebied dekzandruggen met een oud bouwlanddek verwacht kunnen worden.

Ook op de bodemkaart (afb. 4) wordt het plangebied niet afgedekt. De bodemtypes in de omgeving van Boxtel zijn gerelateerd aan de geomorfologische eenheden. In het beekdal worden beekerdgronden in lemig fijn zand aangetroffen (pZg23). Deze gronden worden komen voor in gebieden die te nat zijn om podzolisatie te laten plaatsvinden. Ze worden gekenmerkt door een matig dik eerddek, met direct daaronder het oorspronkelijke moedermateriaal met roestvlekken als gevolg van fluctuerende grondwaterstanden. Op de vlakte van ten dele verspoelde dekzanden worden veldpodzolen (Hn21) en haarpodzolen (cHn21) verwacht. Dit zijn de natuurlijke bodems die in het Holocene zijn ontstaan op de drogere delen van de zandgronden. Op de dekzandruggen komen hoge zwarte enkeerdgronden voor. Dit zijn cultuurgronden die zijn ontstaan als gevolg van plaggenbemesting vanaf de Late Middeleeuwen. Het oorspronkelijke bodemprofiel is hier veelal ook een podzol geweest. Deze podzol is in veel gevallen echter afgetopt bij de ontginning van het gebied in de Late Middeleeuwen. Binnen het plangebied zijn waarschijnlijk ook hoge zwarte enkeerdgronden aanwezig.

2.2 Bekende archeologische waarden

Binnen het plangebied zijn geen archeologische monumenten aanwezig of archeologische waarnemingen gedaan.

Zo'n 300 m ten noordoosten van de locatie, buiten de bebouwde kom, ligt een archeologisch monument van hoge waarde (zie afb. 5). Op dit terrein (monumentnr. 4588), dat op de dekzandrug ten noorden van de Dommel ligt, zijn bewoningssporen uit de IJzertijd en de Late Middeleeuwen aangetroffen. Zo'n 400 m ten zuidoosten van de locatie, op een dekzandrug op de zuidoever van de Dommel, ligt een monumentterrein waar bewoningsresten uit de Late IJzertijd–Romeinse Tijd zijn aangetroffen.

Zo'n 500 tot 600 m ten zuidwesten van de locatie zijn twee waarnemingen bekend van crematiegraven uit de Late Bronstijd–IJzertijd.

2.3 Historische situatie en bouwhistorische waarden

Het plangebied ligt ten noorden van Boxtel. In 1832 (zie afb. 7) maakt het plangebied deel uit van een groot akker-complex. De locatie wordt doorsneden door een weg, die uit komt op de Poolsestraat. Ten zuiden van de weg, net buiten het plangebied staat een huis (van Everdina en Pauwelina Tra, volgens de perceelsinformatie in watwaswaar.nl). Tot in de 20e eeuw blijft de situatie ongewijzigd. Pas op een topografische kaart uit 1956 is de situatie veranderd. Het deel ten noorden van de weg is nog steeds in gebruik als akkerland, maar naast het huis, binnen de onderzoekslocatie, is een tweede woning of boerderij verschenen, de Schild. Ook is de percelering veranderd. Een aantal percelen zijn in gebruik als grasland. De wijk Issenwal wordt in de jaren 60 aangelegd. Bestaande bebouwing wordt gesloopt en het wegenpatroon aangepast. De bodem is bij de aanleg van de wijk mogelijk grootschalig verstoord.

2.4 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Door haar ligging op dekzandruggen en in de nabijheid van de Dommel, heeft de onderzoekslocatie op de gemeentelijke beleidadvieskaart een hoge archeologische verwachting (afb. 6). In principe kunnen archeologische resten uit alle periodes worden verwacht, maar in de omgeving zijn voornamelijk resten vanaf de Bronstijd bekend.

Per periode kan de verwachting als volgt worden gespecificeerd:

Voor de periode Laat-Paleolithicum–Mesolithicum worden alleen *in situ* archeologische resten verwacht als het oorspronkelijke podzolprofiel onder het eerddek niet is verploegd. Is de A-horizont wel verploegd, dan kunnen deze resten *ex situ* aan de basis van het eerddek worden aangetroffen.

Voor de periode Neolithicum–Late Middeleeuwen (voor aanleg van het eerddek)

worden archeologische resten en sporen verwacht als het oorspronkelijke podzol-profiel intact is gebleven. Is dit profiel verploegd, dan worden alleen (diepere) grondsporen verwacht onder het eerddek.

Voor de periode Late Middeleeuwen–Nieuwe Tijd (na aanleg van het eerddek) worden voornamelijk losse vondsten verwacht in het eerddek, maar mogelijk ook resten die gerelateerd zijn aan het huis dat vlak naast de onderzoekslocatie heeft gelegen.

Gezien de verwachte lage grondwaterstand zullen voornamelijk anorganische resten zoals (vuur)steen, aardewerk en mogelijk metaal bewaard zijn gebleven; organische resten zoals hout en bot zullen waarschijnlijk niet bewaard zijn gebleven. Of archeologische resten en/of sporen in het onderzoeksgebied aanwezig zijn hangt af van de intactheid van het bodemprofiel op de onderzoekslocatie. Mogelijk is het potentiële archeologische niveau direct onder het eerddek al deels verstoord door de voormalige bebouwing.

De archeologische verwachting wordt mogelijk beïnvloed door de mate waarin het bodem profiel is verstoord bij de aanleg van de wijk. Met name ter plekke van de huidige bebouwing is het bodemprofiel mogelijk diep vergraven, waardoor de verwachting naar beneden moet worden bijgesteld.

3 Conclusies en aanbevelingen

Op basis van het bureauonderzoek kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

De onderzoekslocatie heeft door haar landschappelijke ligging, op dekzandruggen met een esdek en in de nabijheid van de Dommel, een hoge verwachting voor alle periodes. Mogelijk is het bodemprofiel bij de aanleg van de wijk verstoord, waardoor de verwachting naar beneden moet worden bijgesteld. Met name ter plaatse van de bestaande bebouwing zal dit het geval zijn. De onbebouwde delen zullen in mindere mate verstoord zijn; hier blijft de hoge verwachting sowieso van kracht.

Een deel van de nieuwbouw wordt gerealiseerd op tot heden onbebouwd terrein (het zuidelijke en noordelijk blok). Hier vormen de bouwwerkzaamheden mogelijk een bedreiging voor eventueel aanwezige archeologische resten, afhankelijk van de toekomstige vergravingsdiepte. Geadviseerd wordt om tussen de huidige gebouwen, ter plaatse van het noordelijke en zuidelijke blok (B1 en B2) een verkennend booronderzoek uit te voeren. Dit onderzoek heeft tot doel om inzicht te krijgen in de bodemopbouw en de mate van verstoring. Mogelijk is het eerddek dik genoeg om eventuele archeologische resten te beschermen tegen toekomstige verstoringen. Wat betreft de bebouwde delen van het plangebied: de bodem is hier mogelijk diep verstoord, maar onderzoek hiernaar is op dit moment niet mogelijk. Eventueel moet de sloop van de ondergrondse delen van de huidige bebouwing (extensief) worden begeleid.

Het is aan de bevoegde overheid, de gemeente Boxtel, om op basis van dit onderzoek te bepalen of en in welke vorm vervolgonderzoek moet plaats vinden. De archeologische meldingsplicht blijft hoe dan ook van kracht. Wanneer tijdens de graafwerkzaamheden archeologische sporen of resten worden aangetroffen, dan dient dit, conform art. 53 van de Wamz, onverwijld te worden gemeld bij de bevoegde overheid.

Als er vanuit de bevoegde overheid geen op- of aanmerkingen op de rapportage komen, dan kan deze versie als de definitieve worden beschouwd.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). 4e, geheel herziene druk.
- Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. Assen.
- Bles, B.J. et al., 1984. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de herziene uitgave van blad 45 West 's-Hertogenbosch*. Wageningen.
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Mulder, E.F.J. de, M. C. Geluk, I .L. Ritsema, W. E. Westerhoff & T. E. Wong, 2003a. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.
- Mulder, E.F.J. de, M. C. Geluk, I .L. Ritsema, W. E. Westerhoff & T. E. Wong, 2003b. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

SITUATIE BESTAAND
schaal 1:500

SITUATIE NIEUW
schaal 1:500

Nieuwb. woningen 't Schild van Randerodestraat
i.o.v. Woonstichting St. Joseph
situatie bestaand-nieuw

ic. J.W. van Wijnen
i.c. C.W. Smit
architecten B.N.A.

Barrienveg 219
Postbus 9507
5607 LM Eindhoven
t. 040 - 24 30 885
f. 040 - 24 31 409
e. info@kdvconstructuur.nl
i. www.kdvconstructuur.nl

■ Voorkeuze tekenen
architect: C.W. Smit
tekenaar: R. Engels
datum: 16-05-2012
schaal: 1:500
formaat: A1

■ Drukker
11016

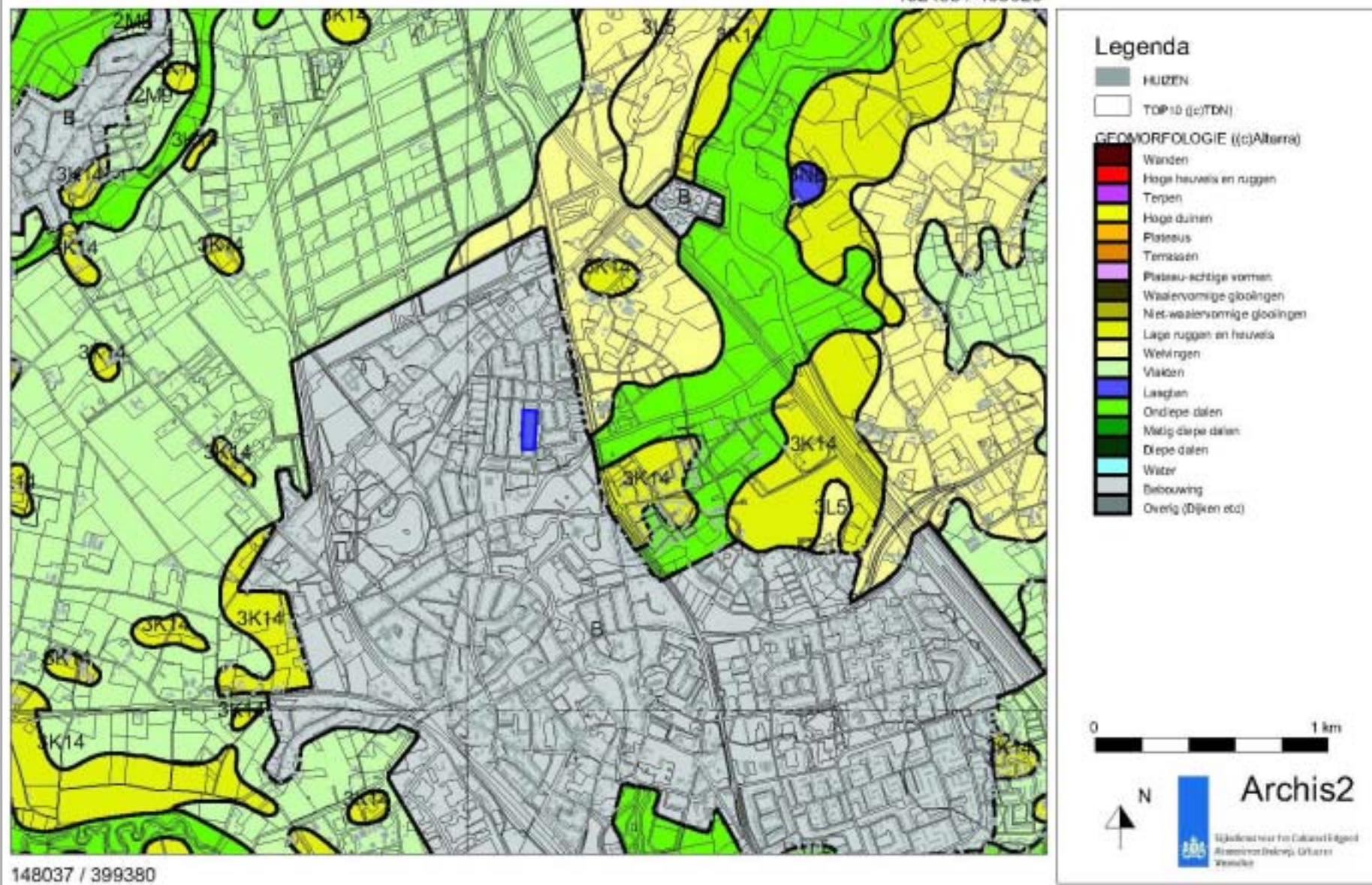
■ Woning
A:
B:
C:
D:
E:

■ ToonBld
V0-01

Afbeelding 2. Huidige en toekomstige situatie. Bron: BRO.

27-04-2012

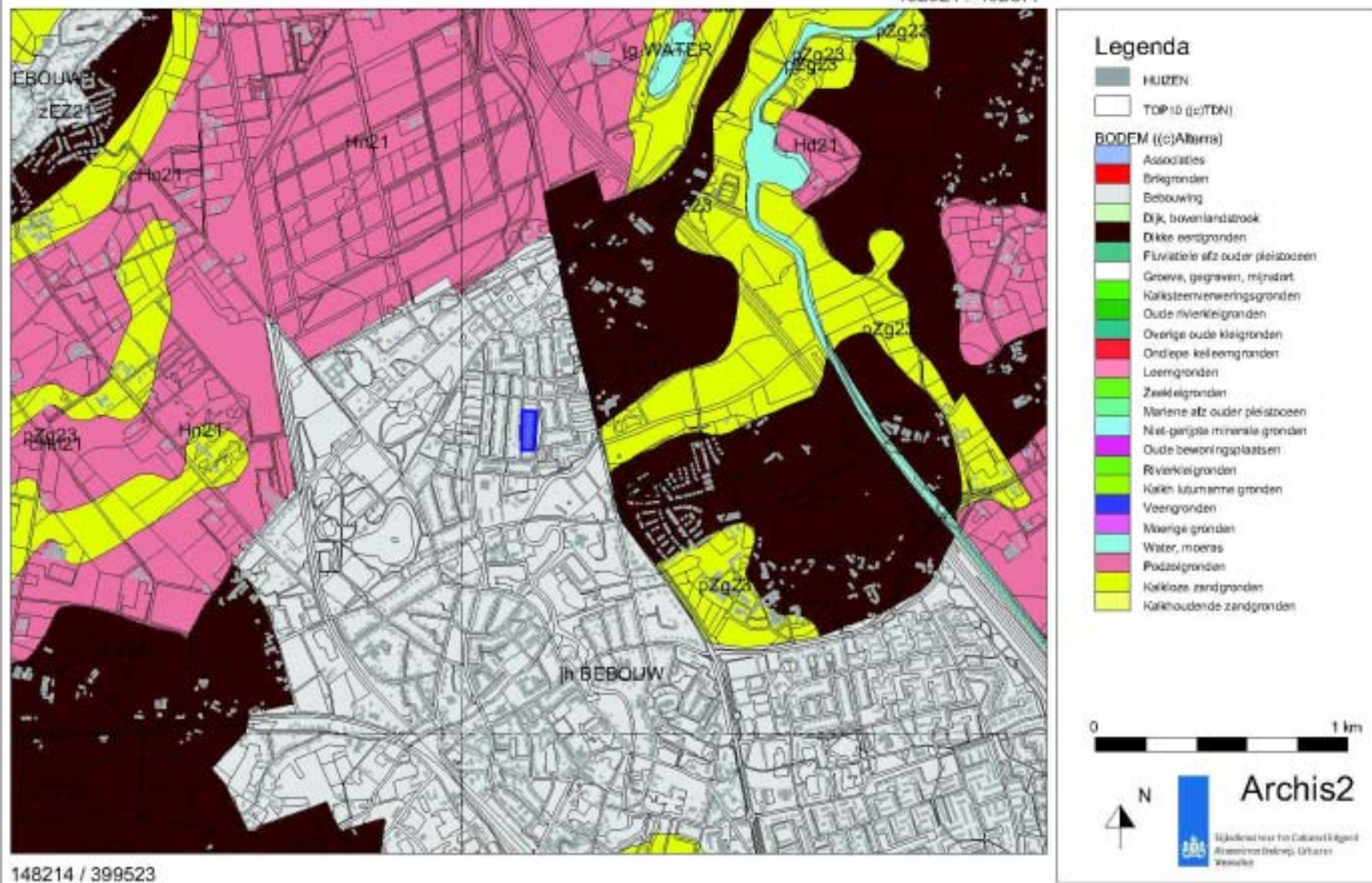
152493 / 403020

Afbeelding 3. Geomorfologische kaart van de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis II.

27-04-2012

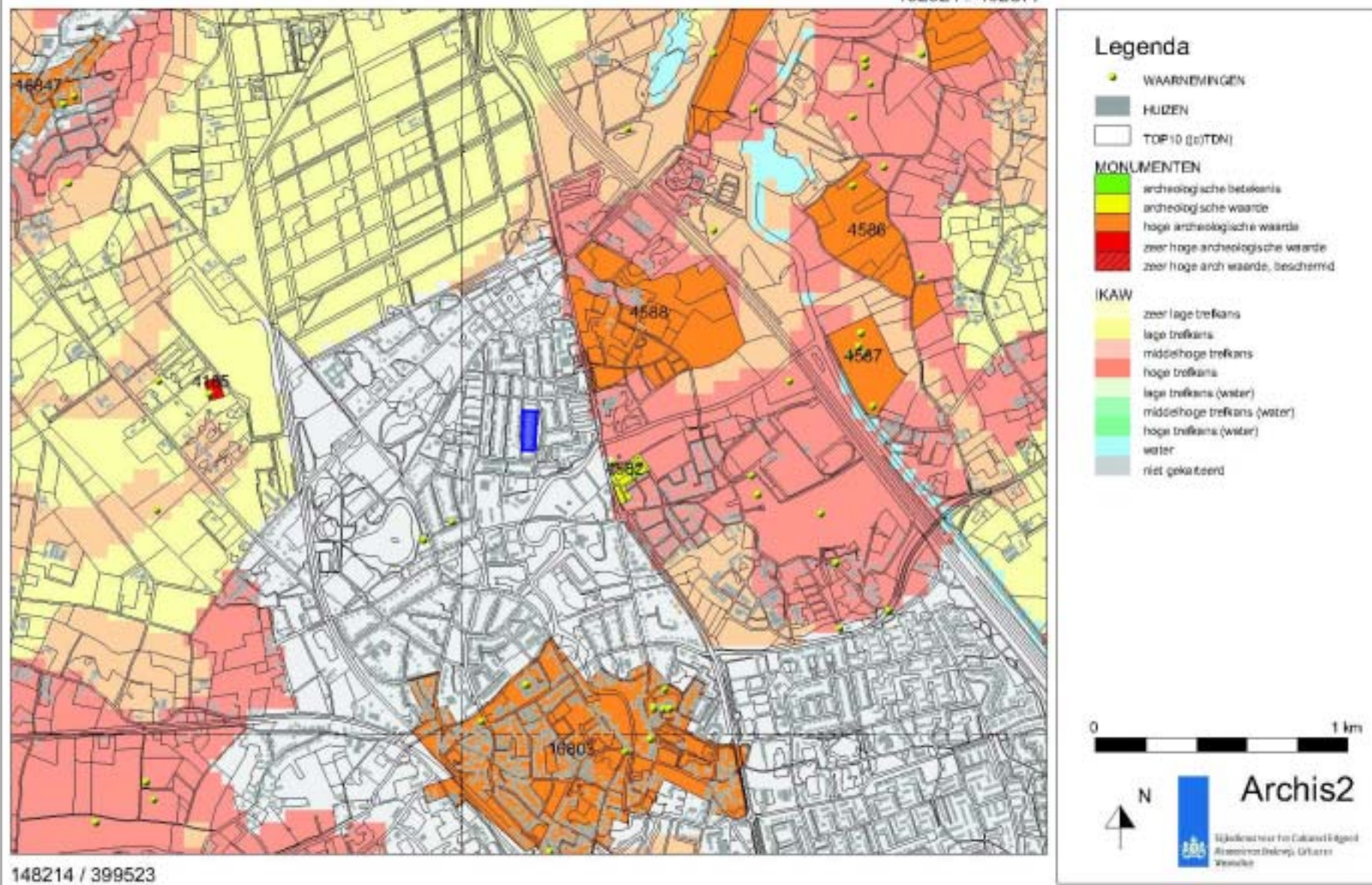
152321 / 402877

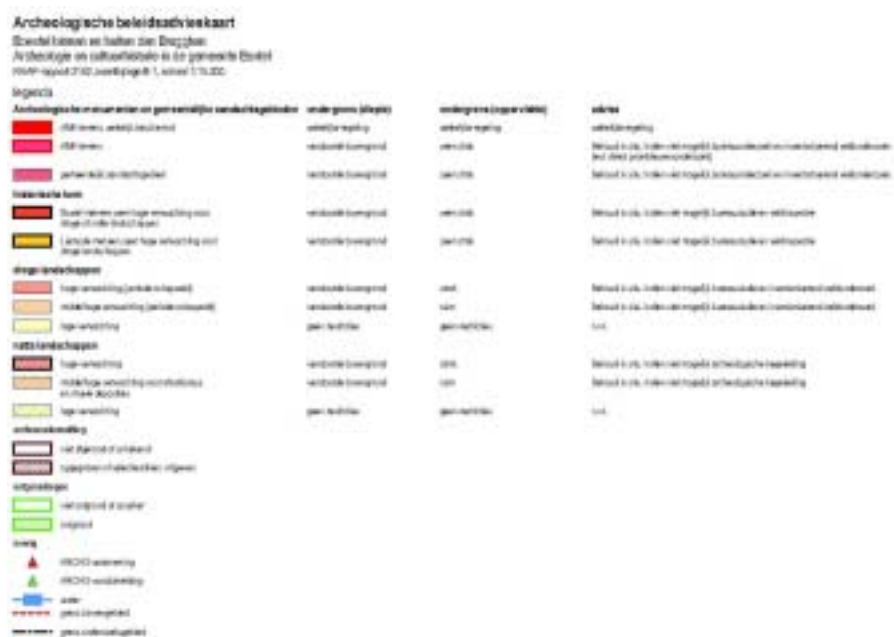
Afbeelding 4. Bodemkaart van de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis II.

27-04-2012

152321 / 402877

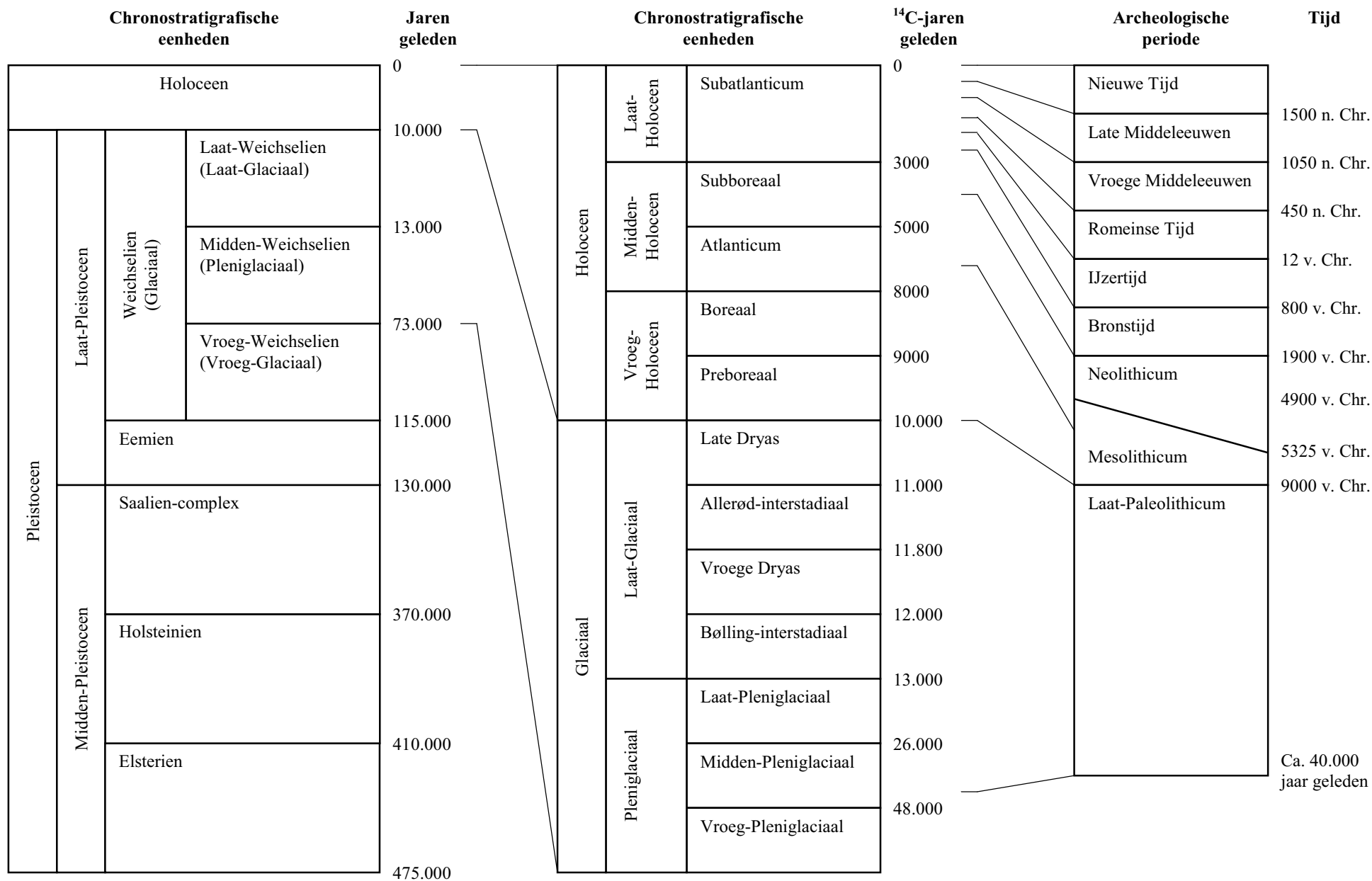

Afbeelding 5. Archeologische waarden op de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) en in de omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis II.

Afbeelding 7. De onderzoekslocatie op de kadastrale kaart van 1832. Bron: www.watwaswaar.nl.

Bijlage 1. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003b; Berendsen 2004.